

24 november 1916

De wegvoering van Belgen.

Havre, 23 november. Baron Beyens, de Belgische minister van buitenlandse zaken, heeft telegrammen gericht tot de Belgische gezanten bij de Heilige Stoel en bij het Spaanse hof, om tegen de wegvoering van Belgen te protesteren en te verkrijgen, dat Duitsland tot nadenken wordt gebracht over zijn inbreuk op de wetten der menselijkheid. Tegenover de uitlegging van Duitse zijde, dat het noodzakelijk is, het lediggaan te bestrijden, stelt de minister het feit, dat het aan de gemeenten in België verboden is, lediggangers zonder machtiging der Duitse overheid te werk te stellen en dat het aan de gemeenten, evenals in Luxemburg, verboden is hen te gebruiken voor publieke werken, gelijk ook de ontginning van de steenkoolmijnen in Belgisch Limburg is verboden.

Londen, 23 november. In het Lagerhuis is gevraagd, of het tot dusver niet zo is voorgesteld, dat de Duitsers de werklieden zouden wegvoeren wanneer Engeland weigerde toe te staan dat eerste benodigdheden voor de Belgische werkman door een onzijdige commissie werden aangevoerd.

Robert Cecil heeft daarop geantwoord: De regering heeft gehandeld ingevolge de wensen van de bondgenoten, waaronder ook de Belgische regering, en in het belang van de Belgische bevolking. Er valt niet aan te twijfelen, dat de handelswijze van de Duitse regering een krasse bewuste inbreuk vormt op de overeenkomst, waarop het hulpwerk berust. In dit licht beschouwen het de bondgenoten en, naar ik vertrouw, ook de onzijdige staten, wiens onderdanen en vertegenwoordigers in hoofdzaak bij dit werk zijn betrokken.

Het wegvoeren van Belgische burgers.

Het te Maastricht verschijnende dagblad Les Nouvelles, van donderdag, bevat brieven uit het bezette gebied van België, waaraan we o.a. het volgende ontlenu:

De Duitsers ontmoeten een hevige tegenstand van de kant der gehele Belgische bevolking naar aanleiding van het wegvoeren der Belgen naar Duitsland. De protesten van het Belgische gouvernement, de pers der geallieerden en zelfs der neutrale bladen in Holland hebben ons goed gedaan. Deze daad van wegvoering heeft de band van solidariteit tussen de Belgen nog hechter gemaakt. Men neemt zich niet meer in acht voor de Duitsers. Zij vragen; men weigert; zij dreigen, men weigert nog. Men gehoorzaamt slechts bij dwang. Daarom hebben de aangezegde straffen tegen de gemeente-administraties, die de lijsten van degenen die zicht onttrekken (fraudeurs), niet inleveren, niet het minste succes. Geen enkele lijst werd er meer om uitgeleverd. Toen hebben de Duitsers er hun soldaten op uitgezonden.

Vrijdagnamiddag zijn al de stadhuizen der gemeenten om Brussel door de troepen omsingeld, en toen is er in de bureaus zeer nauwkeurige navorsing gedaan. De beambten zijn gedurende die tijd opgeroepen met verbod om te vertrekken. Ook Lemonnier, de tegenwoordige burgemeester van Brussel, is gedurende enige uren in zijn bureau opgesloten geweest. De onderzoeken hebben schijnbaar tot niets geleid en 's avonds zijn de beambten vrijgelaten. In de arrondissementen Brussel en Luik zijn de wegvoeringen nog niet begonnen. Men zegt, dat dit de volgende week zal geschieden en men vreest voor ongeregelheden. Maandag zijn alle weerbare mannen van 17 tot 55 jaar van Tienen-stad en dinsdag die van Tienen-buiten vertrokken.

De 18^e november heeft te St.-Ghislain (bij Bergen) de directeur van de kolenmijn geweigerd voor de vijand te werken en is ogenblikkelijk gevangen genomen. De werklieden, 180 in getal, die eveneens weigerden onder Duits bevel te werken, zijn in hun werkpak naar Duitsland vervoerd, zonder zich van voedsel of kleren te mogen voorzien. Jonge mannen van 17, 18 en 19 jaar, die poetsers waren, worden gedwongen om stokers te worden en de stokers werden als machinisten gebezigd. Te Nijvel, waar de mannen, ongeveer 4000, allen opgeroepen werden, zijn er ongeveer 1700 weggevoerd. Onder dezen zijn er slechts 550, die bedeed werden door het steuncomité. Er zijn bij de 200 huisgezinnen, waarvan de kostwinner zelf verdwenen is.

Een nieuw aanplakbiljet nodigt de overblijvenden uit werk te halen op het Duitse "Industrie Büro", omdat zij, die zonder voldoende werk zouden gevonden worden, in de toekomst op de eerste roep moesten verschijnen.

In Tubize zijn er ongeveer 2000 weggevoerd. In Braine l'Alleud 700. De Duitsers hebben eerder werklieden dan werklozen genomen.

Enige tijd geleden hebben de Belgische commissies in ons land te Baarle-Hertog een congres gehouden en daarop is het besluit genomen aan koningin Wilhelmina te verzoeken bij de Duitse regering tussenbeide te willen komen tegen het wegvoeren van Belgische burgers naar Duitsland. Aan een commissie, bestaande uit de heren Dierckx, Dupont, Fierens, Simonis en Van Cauwelaert, is opgedragen een adres aan de Koningin op te stellen en daarop de handtekeningen te verzamelen van alle in Nederland verblijvende Belgen.

Het protest, dat kardinaal Mercier, de aartsbisschop van Mechelen, inzake het wegvoeren van Belgische burgers naar Duitsland reeds de 19^e november aan generaal von Bissing, de Duitse gouverneur-generaal in België, heeft gezonden – wij hebben gisteren melding gemaakt van het begeleidend schrijven, dat de kardinaal met dit protest aan baron von der Lancken heeft gericht – luidt als volgt:

Mijnheer de Gouverneur-Generaal,

Kort na de overgave van Antwerpen, vroeg de bevolking, buiten zichzelf van angst, zich af, wat er zou worden van de Belgen, die de leeftijd hadden om de wapens te dragen, of tot die leeftijd zouden komen voor het einde van de bezetting. De vaders en moeders smeekten mij zozeer om tussenkomst, dat ik mijnheer de gouverneur van Antwerpen, baron von Huene, ging ondervragen. Deze was welwillend genoeg om mij gerust te stellen. Niettemin liep te Antwerpen het gerucht, dat te Luik, te Namen en te Charleroi, jongelingen waren aangehouden en met geweld naar Duitsland gevoerd. Ik verzocht dus beleefd, mijnheer de gouverneur von Huene, om schriftelijke bevestiging van hetgeen hij mij reeds mondeling had gewaarborgd; dat niets dergelijks te Antwerpen zou gebeuren. Aanstonds antwoordde hij mij, dat de geruchten omtrent de wegvoeringen ongegrond waren en overhandigde mij zonder aarzelen, onder andere verklaringen ook deze: “De jongelingen hebben geenszins te vrezen naar Duitsland, vervoerd te worden, noch om er in het leger te worden ingelijfd, noch om er dwangarbeid te verrichten.”

Deze geschreven en ondertekende verklaring werd openlijk medegedeeld aan de geestelijken en de gelovigen der provincie Antwerpen, zoals uwe excellentie er zich kan van overtuigen door

het hierbij ingesloten document, van 16 oktober 1914, dat in alle kerken werd voorgelezen.

Zodra uw voorganger, wijlen baron von der Goltz, te Brussel was aangekomen, had ik de eer mij bij hem aan te melden en vroeg ik hem dat hij de waarborgen, mij door generaal von Huene voor de provincie Antwerpen geschonken, van kracht zou willen verklaren voor het gehele land en zonder beperking van tijd. Mijnheer de gouverneur-generaal behield mijn verzoekschrift, om het rustig te onderzoeken. Hij was zo beleefd 's anderendaags zelf naar Mechelen te komen, om mij zijn toestemming te brengen en, in bijzijn van twee adjudanten en van mijn particulier secretaris, bevestigde hij mij de belofte, dat de vrijheid der Belgische burgers zou geëerbiedigd worden.

Dusdanige verbintenissen in twijfel trekken, ware een belediging geweest voor de personen die ze onderschreven hadden en ik werkte bijgevolg, met al de overtuigingsmiddelen waarover ik beschikte, om de steeds aanhoudende onrust der betrokken families te bedaren.

En zie, nu onttrekt uw gouvernement aan hun families werklieden, die, zonder het te willen, de werkloosheid ten prooi zijn gevallen, verwijdert hen met geweld van hun vrouwen en voert hen weg naar het land van de vijand. Talrijke werklieden hebben reeds dit ongelukkig lot ondergaan; nog meerdere voelen zich door dezelfde gewelddaden bedreigd.

In naam der onschendbaarheid der woningen en der vrijheid van arbeid der Belgische burgers: in naam der onschendbaarheid der families; in naam der zedelijke belangen die door het regime der deportatie zouden in gevaar gebracht worden: in naam van het

gegeven woord van de gouverneur der provincie Antwerpen en van de gouverneur-generaal, de onmiddellijke vertegenwoordiger van het hoogste gezag in het Duitse keizerrijk, verzoek ik eerbiedig uwe excellentie de verordeningen tot dwangarbeid en deportatie voor de Belgische werklieden afgekondigd te willen intrekken en de reeds weggevoerde burgers naar hun haardsteden te laten terugkeren.

Uwe excellentie zal begrijpen hoe zwaar mij de last zou wegen der verantwoordelijkheid, die ik zou te dragen hebben tegenover de families, indien het vertrouwen, dat zij u, door mijn tussenkomst en op mijn aandringen hebben geschonken, op zo droevige wijze werd teleurgesteld.

Ondanks alles houd ik mij overtuigd, dat zulks niet zal gebeuren.

Aanvaard, mijnheer de gouverneur-generaal, de betuiging van mijn ware hoogachting.

25 november 1916

De wegvoering van Belgen.

Havre, 24 november. Minister Vandervelde, voorzitter van het internationaal socialistisch bureau, richt tot dit bureau een protest tegen de wegvoering van Belgen naar Duitsland. Na gewezen te hebben op de verschillende protesten, die de Belgische regering reeds heeft verzonden, zegt Vandervelde dat het er om gaat het Belgische proletariaat te redden. Ik doe een beroep – eindigt hij – op de leden van de Internationale en de onzijdigen, op de oorlogvoerenden, en hen die met ons strijden en zelfs op hen die tegen ons strijden, want tenslotte en ondanks alles zijn het toch socialisten.

Londen, 24 november. Minister Grey heeft de volgende brief gericht aan de Belgische gezant:

Ik heb de eer de ontvangst te erkennen van uw nota van 16 november, waarin u mededeling doet van het plechtige protest der Belgische regering tegen de maatregelen van dwangarbeid en wegvoering, door de Duitse autoriteiten ten opzichte van de Belgische bevolking genomen.

Uw regering zal van haar bondgenoten geen omstandige uitdrukking verwachten van de verontwaardiging, welke zij met de gehele wereld voelen tegenover deze praktijken, waartoe tot dusver allen in de slavenhandel werd overgegaan.

Het is voldoende, u te verzekeren dat de Engelse regering bereid is de Belgische regering te helpen bij elke stap die zij wenst te doen om te verkrijgen dat er een einde komt aan deze wreedheden en dat de bedrivers worden gestraft.

De Engelse regering kan echter op dit ogenblik één verzekering aan de Belgische regering geven, namelijk dat zij haar uiterste kracht zal inspannen om de oorlog tot een spoedig en zegevierend einde te brengen en aldus België eens en voor altijd te bevrijden van alle gevaren, die het voortdurend blijven bedreigen zolang de vijand het Belgisch grondgebied bezet houdt. Dit is een hoofddoel. Dit laatste bewijs van Duitse barbaarsheid heeft het besluit hernieuwd om er alles op te zetten ten einde dit doel te bereiken.

Van bevoegde (Duitse) zijde wordt aan het Haagse correspondentiebureau uit Brussel, naar aanleiding van de verwijdering der werklozen uit België, het volgende medegedeeld:

Principieel worden slechts zij, die zonder werk zijn verwijderd. Indien enkele vergissingen mochten voorkomen, dan dragen de Belgische gemeentebesturen daarvan de schuld als zij weigerachtig blijven om ambtelijke lijsten der werklozen samen te stellen.

Desniettegenstaande is er reeds voor gezorgd geworden, dat in België werkzame arbeiders, die bij vergissing, als gevolg van de tegenwerking van de burgemeesters naar Duitsland overgebracht waren, naar België kunnen terugkeren.

De werklozen worden in Duitsland niet tot oorlogsarbeid gedwongen.

Wat het door Reuter verspreide telegram van de "Chicago Daily News" over de gebeurtenissen in België betreft, valt op te merken dat de verhalen van bloedige botsingen en van familieleden, die zich voor de treinen werpen, van begin tot eind gelogen zijn.

Zolang de naam van de bewuste Amerikaanse koopman, van wie deze bijzonderheden afkomstig heten te zijn, niet bekend wordt gemaakt, moet om die reden zijn gehele bestaan betwijfeld worden.

Te Dinxperlo zijn gisteren over de grens gekomen een Belg en een Hollander, die door de Duitse overheid uit België naar Duitsland waren ontvoerd om in de mijnen te Bottrop te werken.

Naar De Grondwet mededeelt is te Essen de kennisgeving aangeplakt, dat de werklozen, behorende tot de Belgische spoorweg, zich kunnen aanmelden bij de Bahnhofs Kommandantur, waar zij een benoeming zullen krijgen.

Algemeen verwacht men opzending naar Duitsland.

De Kölnische Zeitung verdedigt de wegvoering van werkloze Belgen naar Duitsland en komt op tegen de woorden van baron Beyens, de Belgische minister van buitenlandse zaken, die de weggevoerden blanke slaven heeft genoemd. Dat is laster, zegt de Kölnische, want in werkelijkheid houden deze mannen op, slaven te zijn van hun lediggang, die hen zelf zedelijk en hun land economisch schaadde. De Belgische werklieden zijn in Duitsland volkomen vrij. Zij kregen een hoger loon dan ze in België ooit gehad hebben. Zij kunnen wat zij overhouden, naar hun verwanten sturen; zij mogen af en toe hun land bezoeken en voor zover zij getrouwd zijn hun gezinnen naar Duitsland laten komen. Natuurlijk worden zij niet te werk gesteld in bedrijven, die oorlogsmateriaal vervaardigen. In het algemeen krijgen zij werk, waaraan zij zelf de voorkeur geven, en waarvoor zij geschikt zijn.

De Kölnische ziet in de maatregel slechts een uitbreiding van het in België toegepaste stelsel, om arbeiders daarheen te zenden, waar zij werk kunnen vinden, een stelsel dat reeds voor de oorlog bestond en waarvan de uitbreiding slechts kan strekken ten bate van gezonde economische en zedelijke toestanden.

Het wegvoeren van Belgische burgers.

Parijs, 25 november. De socialist Vandervelde, de Belgische minister van staat, heeft een protest openbaar gemaakt tegen het wegvoeren der Belgische burgers, dat hij een niet te kwalificeren aanslag noemt op de vrijheid en de waardigheid van de mensheid en een schrikwekkende poging tot knechting van vrije burgers. Vandervelde doet een beroep op de socialisten in de hele wereld.

Wegvoeren van Belgische arbeiders.

Tot nu toe is enige uitvoerige verdediging van de wegvoering van Belgische arbeiders naar Duitsland achterwege gebleven. Een Belgische correspondent van De Toekomst heeft thans deze taak op zich genomen. Wij menen haar aan onze lezers niet te mogen onthouden, en ontlenen aan zijn brief het volgende:

Om de zaak zuiver te bezien, is het nodig terug te keren tot na de inname van Antwerpen, in oktober 1914.

De forten van de vesting waren min of meer beschadigd. Er heerste een onbeschrijflijke chaos. Er moest gewerkt en geruimd worden. Velerlei werkkrachten waren er nodig. De leiding der werken kwam in handen van militaire bouwmeesters. Een aannemersfirma uit Berlijn werd met de uitvoering belast. Toen moesten de werkkrachten komen. Zij werden op de gemeenten gevraagd en duizenden boden zich aan. Zonder enige dwang was het de Duitsers mogelijk zoveel werkkrachten te bekommen, als zij begeerden. Er waren er teveel! Ja, het was zo erg, dat er op verscheidene plaatsen, zoals te Melsele, Beveren, Haasdonk e.a., ontevredenen waren, omdat zij aan de versterkings- en opruimingswerken niet mochten werken. Toen zond de dienstdoende burgemeester van Beveren zijn politiecommissaris naar de ingenieur Rheinbay met het verzoek om toch het volk uit zijn gemeente te nemen en niet dat uit de omgeving. Er was dan ook armoede bij de bevolking; de gemeenten hadden geen geld en de rijken zaten in Engeland of Nederland.

Deze werken werden na verloop van tijd gestaakt of waren voltooid. Militaire werken werden op andere plaatsen in bezet België aangelegd. Wat geschiedde? De werklieden gingen vragen om toch te mogen meegaan, hetgeen aan goede werkkrachten werd toegestaan.

Intussen was de organisatie van het Nationaal Hulp- en Voedingscomité tot stand gekomen. Een soort Belgisch gouvernement ... franskiljonistisch van onder tot boven. Er werd aan hulpbehoevenden onderstand verleend. In de aanvang was die reeds onvoldoende, thans na twee jaar des te meer.

Een ongehuwde werkloze ontving 3 frank per week; een gehuwde man met vrouw en twee kinderen 5,50 F per week. En toch kostte die onderstand ruim 25 miljoen per maand! Hoe dat mogelijk was? Omdat er zoveel misbruiken waren.

In de aanvang waren er verschillende lieden, die op drie, vier plaatsen onderstand ontvingen; anderen werkten en werden evengoed ondersteund en dan was er nog een categorie, die met medewerking van de patroons fraudeerden. Zij deelden als broeders, hetgeen men aan de liefdadigheid kon ... ontstelen. Valse papieren en verklaringen werden voor die praktijken gebruikt. Het bedrag van de onderstand werd herhaaldelijk door het Nationaal Comité gewijzigd, d.w.z. min of meer verhoogd, echter niet voldoende om aan de werkelijk hulpbehoevenden een behoorlijk bestaan te geven.

In die tussentijd waren de Duitsers opnieuw met grotere werken aangevangen. Een groot aantal werklieden ging aan de arbeid, terwijl zij, die een hoger loon wensten, in Duitsland gingen werken. Hiervoor tekenden zij een contract met het te Antwerpen gevestigde Industrie-Büro, om voor de tijd van drie maanden in Duitsland te gaan werken. Verscheidene hebben mij later verteld, dat zij daar in fabrieken werkten, die niets met de oorlogsnijverheid te maken hadden. Zij verdienden een goed loon, voedden zich naar de omstandigheden voldoende, zeker beter dan thuis, terwijl zij bovendien voor vrouw en kinderen zoveel geld konden zenden, dat

ook dezen geen gebrek hadden. Eén ding beviel hen niet. Dat was de orde en tucht, die binnen Duitsland heerst. Een Belg is op dat punt verwend!

Doordat er steeds meer fabrieken, bij gebrek aan grondstoffen moesten stoppen, vermeerde het aantal werklozen schrikbarend. In de kleine nijverheid werd hier en daar nogal gewerkt. In steden als Antwerpen, waar de werkloosheid bij de oorlogsaanvang reeds groot was, werd de toestand onhoudbaar. Het havenverkeer lag stil. Er was voor die duizenden, voor de dokwerkers, geen werk. Het was vooral deze soort van mensen, die vanaf het ontstaan van het nationaal comité tot die zogenaamde bevoorrechten behoorden, die op drie, vier plaatsen frauduleus onderstand ontvingen. En het zijn deze lieden plus de mensen, die in deze droevige tijden even goed hun loon behouden hebben, zoals bedienden op handelskantoren en banken, regerings- of gemeenteambtenaren, die mede de oorzaak zijn, dat men thans zoveel mensen naar Duitsland heeft moeten voeren. Zij waren de mensensoort, die er zich toe leenden, om de werklozen op te warmen om toch vooral niet naar Duitsland te gaan. Het is erg gemakkelijk om, zelf voldoende hebbende, tegen anderen te zeggen: je moet niet gaan werken, het is beter honger te lijden. Jawel, dat is een prachttheorie.

En hoe werd er opgetreden tegen de vrouwen en kinderen van die lieden? Men trachtte ze zoveel mogelijk in eer en goede naam te benadelen. Ondanks deze propaganda nam toch het aantal werkwilligen toe. Men zocht naar krassere maatregelen, die dan ook bij geheim rondschrijven door het Nationaal Hulp- en Voedingscomité ingevoerd werden. Er werd voorgeschreven, dat mensen, van wie een huisgenoot voor de Duitsers werkte, niet meer gesteund mochten worden en dat zij eerst vier weken na afloop van

het dienstverband opnieuw steun mochten ontvangen. Ook had men reeds meer dan een jaar geleden zogenaamde zwarte registers gemaakt. Hierin werden de mensen ingeschreven, die in Duits dienstverband gewerkt hadden of nog werkten. Deze laatste maatregel was onder de werklieden onbekend gebleven. Vertrouwensmannen van het Nationaal Comité maakten hem bekend ... toen kwam de schrik onder de werklieden. Geen ondersteuning meer en dan later, na de oorlog, nog gestraft worden ... dan maar niet voor de Duitsers werken. Al die bedreigingen waren mede oorzaak, dat de werklieden, die door het grondstoffengebrek werkloos werden en wiens getal dagelijks aangroeide, zich niet meer durfden aanbieden om in Duitsland te gaan werken.

Natuurlijk zijn er mensen, die om al die bedreigingen gelachen hebben en rustig doorgedaan zijn. Een werkman schreef een dezer dagen nog zo kernachtig aan Le Bruxellois, dat de staatsambtenaren wel met grote woorden konden schermen en zeker die van de spoorweg. Zij weigeren te werken en ontvangen van de Belgische regering, door bemiddeling van het Nationaal Hulp- en Voedingscomité, minstens zestig frank per maand, welk bedrag stijgt in verhouding tot de voorheen verdiende lonen ... deze zelfde categorie krijgt nu weer 2000 kilo steenkolen per huisgezin en wij – zo vervolgt hij – bekomen niets.

Zo was dan het stichtelijk schouwspel te zien, dat er grote massa's mensen bezig waren zich moreel uit te putten en uit te hongeren ... dag in dag uit over de straat liepen en dat de openbare veiligheid hoe langer hoe meer verloren ging. Die lieden werden een gevaar en voor zichzelf en voor anderen.

Oorspronkelijk moesten zij voor de ontvangen onderstand enig werk verrichten. In de steden was dit niet mogelijk. In de dorpen gebruikt men hen om de wegen te verbeteren. Aanvankelijk ging dat goed. Toen zij echter hoorden, dat de stadsbewoners niet behoefden te werken, toen was het gedaan. Het werd een allerbedroevendste lijntrekkerij, zodat verschillende gemeentebesturen de arbeid lieten staken, enkel en alleen, omdat zij zich tegenover de Duitsers schaamden. Het was dan ook niet om aan te zien.

Men zal nu toch wel moeten begrijpen, dat ingrijpen hier noodzakelijk was. Er moest iets gebeuren.

En dan ... men schermt in Nederland altijd met die Haagse conventie. Bestaat die soms uitsluitend om tegen de Duitsers uitgespeeld te worden? Is de bezettende macht niet verplicht, om zoveel mogelijk de openbare orde en het openbaar leven in evenwicht te houden?

Als men weet en ondervindt op welk een droevige wijze Belgische rechtbanken – die natuurlijk uitsluitend uit Belgen zijn samengesteld – tegenwoordig werken, dan is dat reeds genoeg om de gedwongen werkneming van het volk goed te keuren. Er wordt niet meer gestraft, tenzij men van iemand weet, dat hij “Duitsgezind” is of voor de Duitsers gewerkt heeft ... ja dan zijn alle middelen geoorloofd.

De Belgische burgerij zag met angst de winter naderen, bevreesd als zij was voor diefstallen en wat dies meer zij.

De berichten in de Telegraaf e.a. over het gedwongen wegvoeren der burgers uit Antwerpen berusten voor een groot deel op moedwillige ... “onwaarheden” is ditmaal het goede woord niet!

Bij besluit van de gouverneur hebben de werklozen zich moeten aanbieden nabij het zuidstation. Daar is hun de gelegenheid gegeven om vrijwillig met het Industrie-Büro een arbeidsovereenkomst aan te gaan. Velen hebben hiervan gebruik gemaakt, toen zij toch voor het “moeten” stonden en aldus uit deze hopeloze toestand werden verlost. Zij die weigerden zijn gedwongen vervoerd. Echter zijn alleen gezonde mensen opgeroepen.

En dat alles ware onnodig geweest ... indien Engeland slechts grondstoffen voor België doorgelaten had.

Engeland! ... Engeland! ... Engeland! ... daar zit de oorzaak van al de arbeidsmoeilijkheden, die de Belgen ondervinden.

Misschien treft ook Duitsland een verwijt, al zou het dan maar dit zijn: dat men zolang met ingrijpen gewacht heeft en door de franskiljons van het nationaal comité zolang een schrikbewind heeft doen voeren.

Baron Beyens, de tegenwoordige minister van buitenlandse zaken, moge door bemiddeling van Havas de Moriaan willen wassen; hij moge Engeland in de rij der belanglozen willen zetten – wie lacht daar? – hij moge de Duitsers beschuldigen van het demonteren van machines en koperen ketels, zodat zij de schuldigen zijn voor het stopzetten der fabrieken ... dat is alles: diplomatie. En dat soort diplomatie is minstens gebaseerd op onwaarheid!

Ikzelf weet en heb ondervonden, dat er door Duitse soldaten in een grote stilliggende industriële onderneming te Antwerpen, waarvan het aandelenbezit in Engelse handen is, verschillende onderdelen van machines in beslag genomen werden. De oorzaak was: bij een huiszoeking naar wapens, die men dan ook vond, werden die

onderdelen onder de grond verstoppt aangetroffen. Er was dus voldoende vermoeden om aan fraude te denken. Bij nader onderzoek bleek, dat het koper inderdaad niet was aangegeven en met opzet verstoppt. Wat gebeurt echter? Op bevel van de Kommandantur werd het koper, ongeveer 300 kilo, teruggegeven, omdat het onderdelen van machines waren, die bij de uitoefening van het bedrijf moesten gebruikt worden.

Dat koper was nog wel Engels bezit!

De mededeling van baron Beyens is niet voldoende om Engeland schoon te wassen van de schuld, dat er in België veel ellende geleden is en dat er veel misdaden gebeurd zijn, doordat het volk honger had. Engeland heeft deze wantoestanden in de hand gewerkt door het niet doorlaten van de benodigde grondstoffen.

Het gedwongen wegvoeren der Belgen naar Duitsland is Englands schuld.

Van je vrienden moet je het maar hebben!

In antwoord op een brief van kardinaal Mercier van 10 oktober inzake het wegvoeren van Belgische burgers, had de Duitse gouverneur-generaal in België een brief aan de aartsbisschop van Mechelen teruggezonden. Deze heeft daarop de 10^e dezer weer een antwoord teruggeschreven, waarvan wij de vertaling in De Telegraaf aantreffen. De brief past ook merkwaardigerwijze op de beschouwingen van de schrijver in De Toekomst. Hij luidt als volgt:

Mechelen, de 10^e november 1916.

Mijnheer de gouverneur-generaal,

Ik houd mij in, om geen uitdrukking te geven aan de gevoelens, die in mij gewekt zijn door de brief van uwe excellentie, in antwoord op het schrijven, dat ik de 19^e oktober de eer had tot u te richten over de wegvoering der “werklozen”.

Met droefheid in het hart herinnerde ik mij het woord, dat uwe excellentie, nadruk leggend op iedere lettergreep, mij toesprak bij uw aankomst in Brussel: “Ik hoop, dat onze betrekkingen eerlijk zullen zijn ... Ik heb tot taak gekregen, de wonden van België te helen.”

Mijn brief van de 19^e oktober herinnerde uwe excellentie aan de verbintenis, door baron von Huene, militair gouverneur van Antwerpen, aangegaan, en enige dagen later bevestigd door baron von der Goltz, uw voorganger als gouverneur-generaal te Brussel. Die verbintenis was uitdrukkelijk, volstrekt, zonder beperking van tijd: “De jongelieden behoeven niet te vrezzen naar Duitsland gevoerd te worden, noch om er in het leger te worden ingelijfd, noch om er dwangarbeid te verrichten.”

Die verbintenis wordt sinds veertien dagen, iedere dag, duizenden malen geschonden.

Baron von Huene en wijlen baron von der Goltz hebben niet voorwaardelijk gezegd, zoals uw dépêche van de 26e oktober te verstaan wil geven: “Indien de bezetting niet langer duurt dan twee jaar, zullen geen mannen, die voor de militaire dienst geschikt zijn, gevangen genomen worden”: maar zij hebben onvoorwaardelijk gezegd: “De jongelieden, en te meer de mannen van rijpere leeftijd, zullen op geen enkel tijdstip van de duur der bezetting, hetzij gevangen genomen, hetzij voor dwangarbeid gebezigd worden”.

Om zich te rechtvaardigen beroept uwe excellentie zich op “de gedragslijn van Engeland en Frankrijk, die, volgens uw zeggen, van neutrale schepen alle Duitsers van 17 tot 50 jaar hebben meegenomen, om ze in concentratiekampen te interneren.”

Indien Engeland en Frankrijk onrecht bedreven hadden, moest gij u wreken op Engelsen en Fransen, maar niet op een onschadelijk en weerloos volk.

Maar is er onrecht geschied? Wij zijn slecht ingelicht over hetgeen buiten de muren van onze gevangenis voorvalt, doch ik ben sterk geneigd te geloven, dat de gevangen genomen en geïnterneerde Duitsers behoorden tot de reserve van het keizerlijk leger: zij waren dus militairen, die door Engeland en Frankrijk met recht naar de concentratiekampen konden gestuurd worden. België daarentegen had eerst sinds de maand augustus 1913 de algemene, persoonlijke diensplicht ingevoerd.

De Belgen van 17 tot 50 jaar, die binnen bezet België wonen, zijn dus burgers, non-combattanten. Het is woordenspel op hen de dubbelzinnige benaming: “mannen, die geschikt zijn voor de militaire dienst”, toe te passen, om hen gelijk te stellen met de Duitse reservisten.

De besluiten, de aankondigingen, de besprekingen in de pers, die de openbare mening moesten voorbereiden op de maatregelen die op het ogenblik uitgevoerd worden, beroepen zich vooral op twee overwegingen. De werklozen, zo zegde men, zijn een gevaar voor de openbare veiligheid, een last voor de openbare liefdadigheid.

Het is niet waar, schreef ik reeds in mijn brief van de 19^e oktober, dat onze werklieden ergens de openbare orde verstoord of zelfs maar bedreigd hebben. Vijf miljoen Belgen en honderden

Amerikanen zijn vol bewondering getuige van de waardigheid en het voorbeeldig geduld van onze arbeidersklasse.

Het is niet waar, dat de werkloze arbeiders ten laste komen van het bezettend gezag of van de openbare liefdadigheid, die door dit gezag bestuurd wordt. Het nationaal comité, waarin dat gezag onder geen enkel opzicht werkzaam deel neemt, voorziet alleen in het onderhoud der gezinnen, die lijden onder de gedwongen werkloosheid.

De brief van 26 oktober beproeft een andere wijze van rechtvaardiging: hij beweert, dat de maatregel tegen de werklozen berust op “maatschappelijke” en “staathuishoudkundige” oorzaken.

Omdat de Duitse regering warmer en verstandiger dan wij voelt voor het belang van het Belgische volk, wil zij de werkman behoeden voor vadsigheid en beletten, dat hij zijn bedrevenheid in zijn vak verliest. Dwangarbeid is de tegenwaarde voor de economische voordelen, welke ons handelsverkeer met het Duitse rijk ons verschaft.

Daarenboven, als België te klagen heeft over deze toestand, dan moet het zijn klachten richten tot Engeland; dat is de grote schuldige: “Engeland heeft door zijn afsluitingspolitiek deze gedwongen toestand geschapen.”

Tegen dit pleidooi, dat gedwongen en verward is, kan het volstaan kort en klaar te antwoorden:

Iedere Belgische arbeider zal een Duitse arbeider vrijmaken, en dit betekent een soldaat meer voor het Duitse leger. Ziedaar, in al zijn eenvoud, het feit, dat de toestand beheerst. De schrijver van de

brief voelt zelf dit brandend feit, want hij zegt: “De maatregel houdt evenmin verband met de eigenlijk gezegde oorlogsvoering.” Zij houdt dus wel verband met de “oneigenlijk gezegde” oorlog. Wat betekent dit anders dan dat de Belgische arbeider niet de wapens opneemt, maar een Duitse arbeider vrij maakt, die ze zal opnemen? De Belgische werklieden worden gedwongen om, weliswaar zijdelings, maar toch klaarblijkelijk, mee te werken aan de oorlog tegen hun eigen land. Dit is duidelijk in tegenspraak met de geest van de Haagse conventie.

Een tweede verklaring: De werkloosheid is noch de schuld van de Belgische arbeiders, noch van Engeland: zij is het gevolg van de handelswijze der Duitse bezetting.

De bezetters hebben zich meester gemaakt van aanzienlijke voorraden grondstoffen, die bestemd waren voor onze nationale nijverheid; zij hebben de machines, de werktuigen, de metalen van onze fabrieken en werkplaatsen aangeslagen en naar Duitsland gevoerd. Toen zodoende de mogelijkheid om hier te lande te werken was weggenomen, bleek voor de werklieden slechts de keuze: Werken voor het Duitse rijk, hier of in Duitsland, ofwel niet werken. Enige tienduizenden werklieden namen, onder de druk van vrees of van de honger, meestal met weerzin, werk aan van de vreemdeling; maar vierhonderdduizend arbeiders of arbeidsters, getroosten zich liever de werkloosheid met haar ontberingen te verdragen, dan te handelen tegen het belang van het vaderland; zij leefden in armoede, met behulp van de schrale steun, hun verschaft door het “Nationaal Comité voor Steun en Voeding”, dat werkte onder toezicht en bescherming der gezanten van Spanje, Amerika en Nederland. Met kalmte en waardigheid droegen zij zwijgend hun zwaar lot. Nergens was er oproer, of ook maar een schijn daarvan. Werkgevers en werklieden wachten met volhoudend geduld op het

einde van onze langdurige beproeving. Intussen poogden de gemeentebesturen en het particulier initiatief de onloochenbare nadelen der werkloosheid te verzachten. Maar het vreemde gezag verlamde hun pogingen. Het nationaal comité beproefde het vakonderwijs ten nutte der werklozen op touw te zetten. Dat praktisch onderwijs, dat de waardigheid der arbeiders eerbiedigde, moest dienen om hun vaardigheid te onderhouden, hun grotere vakkennis te verschaffen en de opheffing van ons land voor te bereiden. Wie verzette zich tegen deze edele pogingen, waarvan onze grootindustriëlen het plan hadden uitgewerkt? Wie? Het bezettend gezag.

Intussen beijverden zich de gemeenten, om door hun werklozen werken van algemeen nut te laten uitvoeren; de gouverneur-generaal eiste voor die ondernemingen een voorafgaande machtiging, die hij als algemene regel weigerde. De gevallen zijn niet zeldzaam, verzekert men, waarin het generaal-gouvernement dergelijke werken toestond, onder de uitdrukkelijke voorwaarde, dat zij niet uitgevoerd zouden worden door werklozen.

De werkloosheid was derhalve gewild. Er werden rekruten gemaakt voor het leger der werklozen.

En daarna durft men onze werklieden de belediging toeslingeren: Luiards!

Neen, een Belgisch werkman is geen luiard. Hij werkt met toewijding. In de edele wedijver van het economisch leven heeft hij zijn sporen verdiend ... Als hij het werk tegen hoog loon, dat hem de bezetters aanboden, van de hand wees, dan deed hij het uit een gevoel van waardige vaderlandsliefde. Wij, de herder van ons volk, die het meer van nabij dan ooit in zijn smarten volgen en in zijn

benauwing, wij weten hoeveel het hem soms gekost heeft, om onafhankelijkheid en ontberingen te stellen boven welvaart in onderworpenheid. Neen, werp op hen geen steen, zij hebben recht op uw eerbied.

De brief van de 29^e oktober zegt, dat Engeland de hoofdschuldige aan de werkloosheid van onze arbeiders is, omdat het geen grondstoffen in België laat binnenkomen.

Engeland laat edelmoedig, onder toezicht der onzijdige staten, Spanje, Amerika en Holland, de voorziening der levensmiddelen toe. Zeker zou het, onder datzelfde toezicht, ook de nodige grondstoffen voor de nijverheid toelaten, indien Duitsland zich wilde verbinden, ze aan ons te laten en geen beslag te leggen op de voortbrengselen van onze nijverheid.

Maar Duitsland slurpt, op verschillende wijzen, met name door de oprichting van zijn "Centrales", waarover noch de Belgen, noch de beschermende gezanten een weldadig toezicht kunnen uitoefenen, een aanzienlijk deel op van de voortbrengselen van landbouw en nijverheid in ons land. Daaruit volgt een onrustbarende duurte, die oorzaak is van pijnlijke ontberingen voor al degenen, die geen spaarpenningen hebben of die ze niet meer hebben. De "gemeenschap van belangen", waarvan het voordeel voor ons in de brief zo hoog geprezen wordt, is niet het normale evenwicht van het ruilverkeer, maar het overwicht van de sterkere over de zwakkere.

Maar stel ons dan die toestand van economische inzinking, waartoe wij gebracht zijn, niet voor als de reden, die dwangarbeid ten gunste van de vijand, en wegvoering in ballingschap van duizenden zou rechtvaardigen.

Slavernij is de zwaarste straf van het Wetboek van Strafrecht na de doodstraf: “deportatie!”

Heeft België, dat u nooit enig leed deed, van u deze behandeling, die om wraak ten hemel schreit, verdiend?

Mijnheer de gouverneur-generaal, bij de aanvang van mijn brief, herinnerde ik aan het nobele woord van uwe excellentie: “Ik ben naar België gekomen met de opdracht de wonden van uw land te helen.”

Indien uwe excellentie, gelijk onze priesters, kon doordringen in de woning van onze werklieden, de weklachten horen van vrouwen en moeders, die door uw verordeningen in rouw en angst gedompeld worden, dan zou u zich beter rekenschap geven, hoe gapend de wonden van het Belgische volk zijn.

Voor twee jaar, zo hoort men herhalen, was het dood, plundering en brandstichting; maar toen was het oorlog! Thans is het geen oorlog meer, maar koude berekening, gewilde vernietiging, verkrachting van het recht door de macht, verlaging der menselijke waardigheid, een uitdaging aan de mensheid.

Van u hangt het af, Excellentie, die kreten van het tot opstand gebrachte gemoed tot zwijgen te brengen. Moge de goede God, die wij met al de vurigheid van onze ziel aanroepen voor ons verdrukt volk, u het medelijden inboezemen van de barmhartige Samaritaan.

Aanvaard, mijnheer de gouverneur-generaal, de verzekering van mijn hoogachting.

26 november 1916

De wegvoering van Belgen.

Bern, 25 november. Volgens een bericht uit Parijs aan de Basler Nachrichten vernemen Franse bladen uit New York, dat Lansing heeft verklaard, dat de Amerikaanse regering geen officieel protest aan Duitsland heeft gericht tegen de wegvoering van Belgen naar Duitsland.

27 november 1916

De wegvoering van Belgen naar Duitsland.

“Massen-Deportation”

Met een enkel woord hebben wij onlangs de vraag reeds aangestipt, of het wegvoeren van duizenden Belgen uit hun vaderland, teneinde ze in Duitsland gedwongen arbeid te doen verrichten, in overeenstemming is met het volkenrecht. De vraag is tot nu toe “beslist” met een vaag beroep op “de letter en de geest van het volkenrecht”, doch men verzuimde, de “letter” aan te wijzen, en de “geest” te verklaren. Wij mogen er daarom thans een ogenblik uitdrukkelijk bij stilstaan.

De beantwoording van de vraag is niet zo gemakkelijk als velen haar trachten te doen schijnen. Vooreerst heeft men bij het ontwerpen en vaststellen van de bepalingen over de rechtstoestand in geoccupeerd gebied, noch te Brussel in 1874, noch op de vredesconferenties, gedacht aan deportaties van niet-militairen op grote schaal, zoals Duitsland nu goed vindt aan de terecht diep ontstelde wereld te doen aanschouwen. Het instituut van deze “Massen-Deportation” is evenmin als zoveel andere verschijnselen, die karakteristiek zijn voor deze grote oorlog, geregeld (en zal dat naar wij hopen ook nooit anders worden, dan in de vorm van een uitdrukkelijk verbod). Bovendien kunnen wij, gelijk wij reeds vroeger hadden opgemerkt, hier niet met volkomen kennis van

zaken spreken. Tenslotte kan uit de aard der zaak de rechtsverhouding tussen de occuperende overheid en de bevolking van het bezette gebied niet zo scherp afgebakend worden als dat bij de verhouding tussen overheid en onderdanen in normale vreedestijd het geval is; dat met name art. 43 van het deze gehele materie beheersend Haagse landoorlogreglement de “feitelijke” overheid een zekere mate van vrijheid bij het bewind over het bezette gebied moest laten, kan de Nederlander niet verwonderen, die thans telkens kan ondervinden, hoe in abnormale tijden als deze zelfs in een onzijdig land de overheid, soms de militaire, heel wat meer kan doen en laten ten opzichte van de burger dan in gewone tijden.

Rekening houdend met de reserves mag er, wat de gedwongen arbeid in België zelf betreft, aandacht op worden gevestigd, dat deze is in overeenstemming met art. 52 van het landoorlogreglement voor zover hij strekt tot “voorziening in de behoeften van het bezettingsleger” – door de eerste vredesconferentie opzettelijk scherp uitgedrukte bepaling – en voor zover hij niet de verplichting meebrengt “om aan de krijgsverrichtingen tegen het vaderland deel te nemen.”

Beantwoordt de in België opgelegde arbeid aan deze voorwaarden? Wij weten het niet met zekerheid, maar vermoeden van niet: de Duitsers vorderen immers bij de maatregelen, die het hier geldt, geen diensten op, zoals ze bv. in het begin van de oorlog wel deden, maar de maatregel wordt genomen om werklozen te doen werken, wat op zichzelf reeds waarschijnlijk maakt, dat het hier gaat om heel wat anders, in elk geval meer dan de bevrediging van de behoeften van het bezettingsleger.

Hoe is het nu met de deportatie en gedwongen arbeid in Duitsland gesteld? Wij zagen reeds, dat men bij het maken van de bepalingen voor bezet gebied niet met de mogelijkheid van “Massen Deportation” van niet-militairen heeft gerekend; de regeling van de rechtstoestand der “population d’un territoire occupé”, welke uitdrukking herhaaldelijk gebezigd wordt in het Haagse reglement, doet veeleer aannemelijk zijn dat volksverhuizingen zoals het hier geldt, geheel vreemd zijn aan de bedoeling van het Haagse verdrag, nog afgezien van de vraag, of stellige beloften, aan Belgische of ook Nederlandse overheden gedaan, eigenlijk de zekerheid hadden moeten schenken, dat deportaties nimmer zouden plaats hebben. Beveelt de occupant deze nu toch, dan kan hij de van het gewone landsrecht afwijkende maatregel in elk geval alleen nemen “en respectant, sauf empêchement absolu, les lois en vigueur dans le pays”, zoals art. 43 zegt. Deze woorden laten zeker ruimte voor uiteenlopende appreciatie; maar wat wij over de “volstreckte verhindering” om de Belgen “met eerbiediging van de in hun land geldende wetten” van Duitse kant lazen, maakt toch zeker niet de indruk, dat een onpartijdig rechter zich daardoor zou laten overtuigen.

Mogen gedeporteerde Belgen in Duitsland tot arbeid gedwongen worden? Op het ogenblik, dat de Duitse regering alle niet voor de gewapende macht opgeroepen mannen tussen 17 en 60 jaar zegt nodig te hebben voor vaderlandse hulpdienst, waarmee zij bedoelt alle takken van dienst alsmede bedrijven, die voor de oogmerken van de oorlogvoering en volksverzorging rechtstreeks of onrechtstreeks van belang zijn (Wolff), nu dus de door de Britse regering reeds lang geanticipeerde toestand, dat de gehele mannelijke bevolking, die kan werken, in Duitsland aan de oorlog meewerkt, met zoveel woorden op het punt staat om in een wet te worden neergelegd – nu komt het ons voor, dat de tewerkstelling

van duizenden Belgen in Duitsland moeilijk als iets anders kan worden opgevat, dan als het hun dwingen deel te nemen aan krijgsverrichtingen, gericht tegen hun land," iets dat het landoorlogreglement uitdrukkelijk verbiedt. Men mag te eerder hopen, dat ook te Berlijn een zodanige zienswijze zal worden begrepen, waar "une pensée humaine de civilisatrice", de Duitse regering ertoe geleid heeft, in 1907 voor te stellen, het voorschrift door verplaatsing naar art. 23 zo algemeen mogelijk te maken en een Oostenrijks voorstel, om het verbod te bewerken tot het dienen als "vechtsoldaat" toch mede door toedoen van Duitsland is verworpen.

De deportaties geven ons nog tot een tweetal opmerkingen aanleiding. Vooreerst, hoe komt het dat er zo'n grote werkloosheid in België heerst? Voor een groot deel is dat zeker te wijten aan de Duitse "Massen Requisitionen", waarbij in flagrante strijd met art. 32 van het landoorlogreglement grondstoffen en machines uit België naar Duitsland zijn weggehaald. Op geoccupeerd terrein, waar Duitsland de baas is, zondigt het even goed tegen het volkenrecht als de Entente dat op haar privaatdomein doet, ook al blijken de Duitse ongerechtigheden niet zo onmiddellijk naar buiten als die op zee. Ons Oranjeboek van oktober 1915 (blz. 28) heeft er echter reeds de aandacht op gevestigd. Het ene kwaad doet nu ook hier het andere volgen: nadat de Duitsers eerst alles gedaan hebben om met klaarblijkelijke schending van het landoorlogreglement de Belgen tot werkloosheid te doemen, worden deze nu weer in Duitsland te werk gesteld op een wijze, die al evenmin door de beugel kan, en die bovendien in strijd met art. 46 "de rechten van het gezin" miskent, iets wat de overtreder lang pleegt aangerekend te worden.

In de tweede plaats, wat te doen om de arme Belgen te helpen? Voor het ogenblik verwachten wij het meest van het steeds zwellende koor, waarin uit de neutrale landen de Duitsers de afschrikking toegedonderd wordt, die de deportaties alom gaande maken! Wij hebben getracht aan te tonen, dat de openbare mening het recht geheel op haar zijde heeft. Helpen de protesten niet, dan ligt op België's bondgenoten de plicht, ervoor te zorgen, dat bij de vrede het juiste beginsel, neergelegd in art. 3 van het landoorlogverdrag, nl. dat de partij, die het Haagse reglement schendt, de daardoor geleden schade moet vergoeden, ook en vooral wat de Massen-Deportationen betreft, behoorlijk tot zijn recht zou komen tegenover het land, dat gemeld voorschift in 1907 deed aannemen.

28 november 1916

De wegvoering van Belgen naar Duitsland.

In verband met het onderhoud dat het lid der tweede kamer de heer Duys gisteren namiddag met de minister van buitenlandse zaken heeft gehad, naar aanleiding van de door hem tot die minister gerichte schriftelijke vragen betreffende de wegvoering van Belgen, meldt men ons nader, dat, met de beantwoording van die vragen de meest mogelijke spoed zal worden gemaakt.

De indruk bestaat, dat men tot dusver nog niets gehoord heeft van eventuele stappen door de regering in deze aangelegenheden gedaan, omdat uiteraard van regeringswege eerst op de plaatsen, welke daarvoor in aanmerking kwamen, moest worden geïnformeerd, of er zich onder de uit het bezette gebied weggevoerden ook personen bevonden, die indertijd naar ons land waren uitgeweken, maar later naar België terugkeerden in verband

met circulaires van de burgemeester van Rotterdam, de consul-generaal te Antwerpen of andere officiële personen, waardoor die uitgewekenen bewogen werden naar België terug te keren.

Het antwoord van Duitsland op dat verzoek om inlichtingen moet thans zijn ingekomen, zodat eerst thans de regering de stappen zal kunnen overwegen, welke in deze nodig mochten blijken.

In de zaterdag gehouden vergadering van het bestuur van de S. D. A. P. heeft, naar Het Volk meldt, een beraadslaging plaats gehad over een voorstel om vanwege de partij te protesteren tegen de wegvoering van Belgische arbeiders door het Duitse bewind. Het partijbestuur besloot door het houden van een vergadering te Amsterdam op zondag 3 december een poging te doen om de Belgische arbeiders in hun protest tegen deze maatregel te steunen. Bovendien zal het partijbestuur zich richten tot de Duitse sociaaldemocratische partij, ten einde deze te bewegen, bij de Duitse regering tegen deze wegvoering op te treden.

29 november 1916

De wegvoeringen uit België.

Bern, 28 november. De bondsraad heeft zijn gezant te Berlijn opgedragen, de aandacht van de rijkskanselier te vestigen op de ongunstige indruk, die de wegvoeringen op grote schaal van Belgische werklieden naar Duitsland op het publiek in Zwitserland hebben gemaakt.

Het Journal de Genève verklaart, dat deze handelswijze het vurig gevoelen der bevolking vertolkt, en wenst er Zwitserland geluk mee, dat het deze afschuwelijke handelswijze, die een schending

vormt van het verdrag van Den Haag en van de eerste regelen der menselijkheid, heeft afgekeurd.

De Petit Parisien constateert, dat Duitsland thans het hoofd stoot tegen het zo goed als algemeen protest der neutralen, en er zich thans niet toe zal kunnen beperken, met spot en onverschilligheid te antwoorden op de streng afkeurende vertogen, welke het verneemt. Het blad is van oordeel, dat de vertogen der neutralen van belang zijn, zelfs al worden zij als platonische betuigingen van sympathie beschouwd.

De verachting voor de Duitse barbaarsheid doodt de eerbied voor de Duitse macht.

Het wegvoeren van Fransen en Belgen uit hun land.

Parijs, 29 november. Het lijkt dienstig zonder commentaar het licht te laten vallen op het bericht van Wolff, volgens hetwelk 7000 Fransen naar hun land zijn teruggebracht, omdat zij ongeschikt zijn tot werken. De frase is bestemd voor de neutralen. Wolff tekent er namelijk bij aan: "Men zal beweren, dat die maatregel het gevolg was van de vertogen van onzijdige staten. Wij merken uitdrukkelijk op, dat de militaire overheid zich bij haar houding niet in het minst door ongegronde vertogen heeft laten beïnvloeden.

Volgens een telegram uit New York, zal de Amerikaanse gezant op zijn terugreis naar Berlijn een krachtig protest meenemen tegen het wegvoeren van Belgen.

Berlijn, 29 november. In de bladen der entente wordt de opvatting gehuldigd, dat de wegvoering van de Belgische werklozen in strijd is met de verzekering, die de gouverneur van Antwerpen de generaal der infanterie baron von Huene in oktober 1914 gegeven

heeft met betrekking tot eventuele terugkeer naar Antwerpen van de naar Nederland gevluchte bewoners van genoemde stad. Gouverneur-generaal von Bissing heeft reeds in een brief aan kardinaal Mercier deze misleidende inzichten heel duidelijk weerlegd. Aangezien echter de bladen der entente doorgaan met vervalste beweringen, heeft het correspondentiebureau Norden zich tot de gouverneur van Antwerpen gewend en van generaal von Huene de volgende korte verklaring ontvangen, met vergunning die te publiceren:

Bij gelegenheid van de aanvaarding van mijn ambt onderrichtte men mij, dat de gehele bevolking van toen, met uitzondering van enkele duizenden, naar Nederland gevlucht was. Onder die vluchtelingen zou een volslagen paniek heersen; zij zouden zo goed als krankzinnig zijn en verwachtten bij eventuele terugkeer naar Antwerpen de grootste gewelddadigheid van de Duitsers.

Het kwam er op aan de vluchtelingen te kalmeren en tot terugkeer te bewegen; de vluchtelingen geloofden dat ieder, die daarvoor geschikt was, met geweld in het Duitse leger zou worden ingelijfd en dat de ongeschikten tot dwangarbeid zouden worden gedwongen. Aan die lieden moest begrijpelijk worden gemaakt, dat niemand daaraan dacht, dat ieder, die zich in België rustig houdt, geen vijandelijkheden pleegt, rustig zijn bedrijf uitoefent, geen schade doet aan Duitse belangen en gehoorzaam is tegenover de Duitse overheid, in geen geval zou worden lastig gevallen.

Ik heb daarvan in deze geest aan dr. Louis Franck, die toen als president van de intercommunale commissie aan het hoofd van de bevolking stond, en ook aan kardinaal Mercier tijdens diens verblijf te Antwerpen mededeling gedaan. De laatste heeft daarop

schriftelijk zijn invloed geoefend op de naar Nederland gevluchte clerus.

Franck vertrok met mijn toestemming naar Nederland om persoonlijk invloed uit te oefenen en de vluchtelingen begonnen terug te keren, voor een deel als gevolg van deze invloedsoefening. De grote massa volgde later wellicht uit honger of uit gebrek aan onderdak en omdat zij vernam, dat in Antwerpen volslagen orde heerste.

Voor zover als ik thans verneem, steunt de ophitsing en oppositie tegen de gedwongen wegvoering der werklozen op deze mededeling van twee jaar geleden, gegeven in volkomen andere toestand, in het belang van de noodlijdende en hongerige vluchtelingen en niet in ons militair belang.

Dat de Belgische autoriteiten sedert twee jaar aan vele brodeloze werklieden, tengevolge van de stilstand van de handel, geen werk verschaffen, gelijk dit door mij voorgesteld werd, bv. door grote uitbreiding van de haven, voor de oorlog geprojecteerde en uitgewerkte slopen van opgegeven versterkingen van de stad enz., waarbij vele duizenden lange tijd hun brood zouden hebben verdiend, is uitsluitend de schuld van deze Belgische autoriteiten.

Als een rode draad gaat de bedoeling van de leiders van het Belgische volk, dat noodlijdend moest blijven; geen tevredenheid mag er zijn en daardoor geen verzoening met de in België ontstane toestand. Die draad vertoont zich zowel in kleine als in grote zaken. Het mag niet onvermeld blijven, dat de mensen, die wilden werken, ook werk vonden. Ook bij ons industriebureau hier werken tot dusver negenduizend personen.

De keuring van de werklozen en de wegvoering heeft in alle kalmte en orde plaats. Onwil kwam in het geheel niet voor. De Belgen die hier werkzaam zijn billijken ten volle de wegvoering van de langdurig werklozen, die zij karakteristiek “de pestbuilen” der bevolking noemen.

De Belgische opzichters in de haven en op de kaden van de Schelde kwalificeren de maatregel als de beste die hier ooit genomen werd; de bezittende klassen keuren de maatregel ten volle goed. Alleen mensen, die hun positie voor de toekomst willen verzekeren, spreken van een geweldpleging in strijd met het volkenrecht.

30 november 1916

Het wegvoeren van Belgische burgers.

Londen, 30 november. De Daily Telegraph verneemt uit New York, dat Gerard de 2^e december naar Duitsland vertrekt om zijn gezantschap te Berlijn te aanvaarden. Hij zal een persoonlijke boodschap van president Wilson meenemen, waarin aangedrongen wordt op herziening van de verordening betreffende het wegvoeren van Belgische burgers, waardoor België zich van de welwillendheid der onzijdigen vervreemdt.

Parijs, 30 november. Het is bekend, dat Vandervelde bij het Internationale Socialistische Bureau geprotesteerd heeft tegen de deportaties. Het bestuur van de Franse socialistische partij heeft hem geantwoord, dat het met hem is in zijn protest. Frankrijk zal de strijd niet opgeven voor België in zijn fiere onafhankelijkheid hersteld is. Dit antwoord is ook ondertekend door de Franse socialistische ministers Sembat en Thomas.

Van de Belgische grens worden aan de Nieuwe Arnhemsche Courant de volgende berichten gezonden:

Dr. Michiels van Scherpenheuvel is door de Duitse overheid veroordeeld tot vier jaar gevangenisstraf en 7000 mark boete, omdat hij verdacht werd het vertrek van jonge lieden begunstigd te hebben. Hij is iemand, die door zijn weldaden door de bevolking zeer bemind wordt.

De spoorlijn van Zichem naar Scherpenheuvel is opgebroken en de rails zijn weggevoerd.

De jongelieden in Aarschot en Diest zijn overgebracht naar Leuven, waar zij hun vertrek afwachten.

Te Putte moesten de mannen zich heden voor waarschijnlijk vertrek aanmelden. Uit de omstreken zijn ze reeds weg. Putte alleen was tot heden nog gespaard gebleven.

Het bericht omtrent de straf, aan Brussel opgelegd, is bevestigd. De winkels moeten om 7 uur gesloten zijn, na welke tijd het verkeer verboden is.

Uit Willebroek en omstreken werden weer 170 man gedeporteerd; gisteren moesten 400 man vertrekken. Tot nu toe werden in het kanton Lokeren reeds 2500 man gedeporteerd.

De Duitse Kriegsnachrichten, een blad dat in het oorlogspersbureau te Berlijn wordt samengesteld, verdedigt de wegvoering van de Belgen op deze gronden:

Twee feiten staan vast. De maatregelen tegenover de werkloze Belgen waren nodig – de economische nood van de Belgen is een gevolg van de uithongeringsoorlog van de entente.

“Art. 43 van de Haagse conventie legt ons zelfs uitdrukkelijk de verplichting op, alle nodige maatregelen te treffen ter handhaving en tot herstel van de openbare orde en het openbare leven in bezet gebied. En in welke mate de Engelse blokkade de schuld is van de economische ruïne van België, blijkt duidelijk uit hetgeen de gouverneur-generaal tegen een Amerikaanse verslaggever heeft gezegd. Baron von Bissing zegde woordelijk: “Dank zij Englands onmeedogende economische wurging van België zijn op het ogenblik ruim een miljoen Belgen, mannen, vrouwen en kinderen, van de openbare liefdadigheid afhankelijk. Door de versperring van de toevoer van grondstoffen en door het verbod van de uitvoer van fabricaten heeft Engeland nagenoeg 500.000 Belgische arbeiders tot een chronische toestand van demoraliserend nietsdoen veroordeeld. Met hun gezinnen komen zij ten laste der gemeenten.”

Terecht, zegt het blad tenslotte, heeft von Bissing de verplaatsing van de Belgische arbeiders “een weldaad voor henzelf en een zegen voor het land” genoemd, “want onder de tegenwoordige omstandigheden” besluit het blad, “is de gedwongen verplaatsing van de werkloze Belgen naar Duitsland het enige middel om hele lagen der bevolking voor verwording te vrijwaren”.

1 december 1916

Geïnterneerden.

Het bestuur van de Landelijke Federatie van Metaalbewerkers verzoekt in een brief aan de minister van landbouw, maatregelen te treffen, waardoor de Belgische en Engelse geïnterneerden uit de metaalindustrie worden teruggenomen.

Het wegvoeren van Belgische burgers.

Parijs, 1 december. De Echo de Paris verneemt uit Rome, dat de vereniging tegen de slavernij, die bijna uitsluitend uit hooggeplaatste Italiaanse katholieke geestelijken bestaat, krachtig tegen de deportaties van burgers uit België en Noord-Frankrijk geprotesteerd heeft. Deze zijn een ontkenning van alle beginselen van menselijkheid en rechtvaardigheid, en stellen de Duitsers met slavenhandelaars gelijk.

De stap van de Zwitserse regering te Berlijn over het wegvoeren van Belgen.

Bern, 1 december. Op de stap van de Zwitserse bondsraad te Berlijn wgens het wegvoeren van Belgische arbeiders oefent het Berner Tageblatt een ongunstige kritiek. De bondsraad, zo zegt het blad, heeft gegeneraliseerd. Duits Zwitserland heeft het wegvoeren betreurd, maar het begrepen, daar Duitsland ophelderings gaf, die de maatregel rechtvaardigden. Het Berner Tageblatt twijfelt of de bondsraad nog standvastig genoeg is tegenover de stokers van de uiterste richting en hoopt dat Zwitserland voor ernstige conflicten met de oorlogvoerende partijen bewaard zal blijven. Het land zal de gevolgen moeten dragen, als er nieuwe dergelijke stappen gedaan worden. Het Journal de Genève betitelt de stap als een alarm- en protestkreet. In die geest, zegt het Berner Tageblatt, zal vermoedelijk ook de overige Frans-Zwitserse pers over de stap schrijven, tot ontzetting van de overheid, die wel spoedig gewaar zal worden, dat, wie wind zaait, storm oogst.

De Zürcher Post vraagt, of de Bondsraad denkt dat hij door zijn stap zal bewerken, dat de maatregelen tegen de Belgische arbeiders gewijzigd zullen worden. Daarop zal hij wel evenmin rekenen als hij op succes zou rekenen, als hij tegen de wurging van Griekenland had geprotesteerd.

Uit Gent, Brugge, Eeklo en andere Vlaamse dorpen vloeit het nieuws zeer spaarzaam toe. Intussen vernemen wij van Belgische zijde, dat de Duitsers hun mensenjacht in het bezette gebied in de laatste dagen aanmerkelijk hebben gematigd.

Althans voor wat betreft de beide Vlaanderens.

Enkelen – vaders van grote gezinnen, geneesheren, onderwijzers – zijn teruggekeerd. De bevolking toont zich gelaten.

Wat de Belgen zelf voor hun werklozen hebben gedaan.

Men schrijft ons:

Volgens betrouwbare statistieken waren er op 1 juni II. in het bezette België 1.563.607 arbeidskrachten zonder werk. Daaronder waren 666.913 mannen, 309.552 vrouwen en 587.142 jongens en meisjes.

In het levensonderhoud van al die mensen werd voorzien, gedeeltelijk door de openbare besturen – provincies en gemeenten – en gedeeltelijk door het Belgisch Nationaal Hulp- en Voedingscomité. Dit laatste, bestaande uit Belgen, droeg daartoe bij voor de som van 146.551.601 frank. Daarenboven werd aan de gezinnen, die tengevolge van de oorlog beroofd zijn van hun gezinshoofd, 120.311.148 frank uitbetaald.

Al dit geld komt voort van liefdadige schenkingen en van de 25 miljoen, die de Belgische regering elke maand, door tussenkomst van het Relief-comité, overmaakt.

De zorg voor het onderhoud van de werklozen kwam dus geenszins ten laste van het Duits bestuur, dat trouwens daartoe het Belgisch geld zal kunnen gebruiken, voortkomende van de belastingen.

Verder had men er zich op ingericht om de arbeiders zoveel mogelijk aan het werk te houden. Daarvoor zorgden de nijveraars en de gemeentebesturen.

Waar grondstoffen ontbreken of het gebrekkig verkeer de handel belemmert, daar houden vele fabrikanten hun werklieden bezig met het verbouwen en moderniseren van hun inrichtingen. Dit gebeurt onder meer in de ijzerpletterijen te Marchienne-au-Pont en in de glasblazerijen te Familleureux. Men bouwt zelfs geheel nieuwe nijverheidsgestichten op, o.m. te Bois d'Haine.

Aan de andere kant lieten gemeenten grote werken uitvoeren, waarbij duizenden arbeiders konden gebruikt worden. Een paar sprekende voorbeelden kunnen hier volstaan. Tussen Laken en Vilvoorde was een contract aangegaan voor het scheppen van een laan van 25 meter breedte tussen de beide gemeenten; alleen werklozen mochten er aan meewerken. Te Gent liet het stadsbestuur nieuwe bassins aan de haven graven, en ook hier mocht het werk alleen verricht worden door de werklozen, die om de beurt 4 uren per dag aan de arbeid waren. Men slaagde er in op deze wijze bezigheid en loon te verschaffen aan 9000 werklieden, waaronder 320 delvers, 1354 metaalbewerkers, 1120 dokwerkers, 915 textielarbeiders, 422 huisschilders, 742 metselaars, 298 helpers, 805 houtbewerkers en verder drukkers, schoenmakers, wagenmakers, schippers en dagloners. Aan al deze werklozen kon aldus elke week 109.000 frank uitgekeerd worden.

Nog voor de deportaties aanvingen, had de syndicale kamer van aannemers van openbare werken te Gent zich met het vraagstuk bezig gehouden van de verdere werkverschaffing voor werklozen. Men wou nieuwe kaaimuren bouwen aan de voorhaven; langs de kant van de Leie, even buiten de stad, een tuinstad aanleggen; het

hele riolenstelsel vernieuwen en verder de onbebouwde stadsgronden aan de meestbiedenden verkopen, met beding, dat zonder uitstel met de bebouwing zou aangevangen worden.

Aldus geschiedde in de meeste steden en het mag niet gezegd worden dat de Belgische arbeiders onwillig waren.

2 december 1916

Het wegvoeren van de Belgen door de Duitsers.

In een openbare vergadering, belegd door de federatie Rotterdam van de S. D. A. P., hebben de heren J. E. W. Duys en Camille Huysmans gisteravond in het Verkooplokaal gesproken over het wegvoeren van de Belgen door de Duitsers.

Na een korte inleiding van de voorzitter, de heer A. B. de Zeeuw, was eerst het woord aan de heer Duys.

Het scherpe protest, dat de spreker meende te moeten doen horen, was er geen tegen Duitsland, ook niet tegen de Duitsers, maar wel een tegen de krenking van de mensenrechten, die had plaats gehad. Deze openbare vergadering was geen anti-Duitse meeting; het gold hier een speciale Duitse daad, die ieder mens zeer ter harte moest gaan. Geen lafheid mocht dit protest doen terughouden. En daarom bracht spreker hulde aan de federatie Rotterdam, die deze vergadering had uitgeschreven.

Spreker betoogde, dat de S. D. A. P. alleen het moreel recht had te protesteren tegen het wegvoeren van de Belgen naar Duitsland. De Belgische arbeiders mochten thans geen vergeefs beroep doen op de internationale solidariteit van hun kameraden, ook in ons land.

Spreker bracht in herinnering, dat door rechtstreekse bemoeiing van onze regering, waarvan hij haar geen verwijt maakte, in oktober 1914 een zachte dwang was uitgeoefend, op de duizenden Belgen, die in ons land vertoefden, om naar België terug te keren onder belofte, dat de teruggekeerden niet krijgsgevangen zouden worden gemaakt of naar Duitsland gevoerd. Ook deze belofte is op ergerlijke wijze door Duitsland geschonden, ook thans is weer een daad gepleegd, in strijd met het volkenrecht, in strijd met het Haagse traktaat.

Tegen deze handelswijze moest, naar sprekers mening, ten krachtigste worden geprotesteerd. Er is bijna niemand, die deze daad van Duitsland verdedigt. Spreker kende er slechts twee: De Toekomst en ... dr. Kuyper.

Spreker meende, dat de Duitse sociaaldemocraten zelf moesten protesteren tegen de schandelijke deportatie van de Belgen. Men moest teruggaan tot de tijd van Alva om de weerga te vinden van hetgeen thans met de werkloze Belgen geschiedt. Het wegvoeren van de Belgen naar Duitsland was eenvoudig niet te verdedigen. Dat de Belgen niets zouden doen voor hun werklozen, is op treffende wijze weerlegd in het laatste avondblad van de N. R. C.

Spreker bestreed de mening, als zou het wegvoeren van de Belgen een pedagogisch werk der Duitsers zijn, zoals wel beweerd wordt. Bovendien, er worden niet alleen werklozen gedeporteerd, ook arbeiders worden uit de fabrieken gehaald en naar Duitsland gevoerd. Mocht de Duitse regering beweren, dat het wegvoeren der Belgen alleen geschiedt om de werkloosheid tegen te gaan, dus uit sociaal oogpunt en niet om redenen van militaire aard, dan was het, naar sprekers mening, de plicht van de Nederlandse regering,

de Duitse regering aan dit woord te houden, door haar te verzoeken de Belgen weer vrijwillig naar Nederland te laten gaan (applaus).

De heer Huysmans bracht in het midden, dat niet alleen de Nederlandse regering met het uitoefenen van haar zachte drang in 1914 vertrouwen had gehad in het woord van de Duitse regering, maar ook de Belgische regering te Havre heeft haar landgenoten toen aangeraden aan de zachte drang van de Nederlandse regering gehoor te geven. Zowel de Nederlandse als de Belgische regering waren volkomen te goeder trouw.

Bij het grote, naamloze leed van de Belgen is thans ook de slavernij gekomen.

Spreker betoogde, dat van het voor de oorlog zo bloeiende België thans niets meer over is. Duitsland heeft het verarmd en vernietigd. Hij stelde in het licht, dat uit een aantal bevelen van de Duitse overheid, in 1915 uitgevaardigd, duidelijk bleek, dat wie toen reeds weigerde arbeid te verrichten, door de Duitse overheid voorgeschreven, zwaar gestraft werd, onder welke straffen ook behoorde deportatie naar Duitsland. Doch wat thans door de Duitsers met duizenden Belgen gedaan wordt, was, naar sprekers mening, niets anders dan herleving van de oude slavernij.

Tegen de wegvoering van de Belgen door de Duitsers is in bijna alle landen geprotesteerd. Zelfs door de socialistische arbeiders in Hongarije.

De deportatie is alleen goedgekeurd door De Toekomst en bijna goedgekeurd door de heer Picard, redacteur van De Vlaamsche Gedachte. Tegen de houding van de heer Picard, een Belg, protesteert spreker onder applaus der vergadering ten krachtigste.

Waar thans de Belgische arbeiders op schandelijke wijze worden gedeporteerd naar Duitsland, daar kwam spreker de hulp van Nederland voor zijn onderdrukte landgenoten inroepen. Spreker vroeg niet, dat Nederland voor de Belgen de oorlog zou beginnen. Hij hoopte hartelijk, dat Nederland buiten de oorlog zou blijven, ook daarom, omdat dan ons land een steunpunt voor België zou kunnen blijven. Maar als spreker thans de hulp van Nederland vroeg, dan rekende hij op de morele kracht, die van het protest van Nederland zou uitgaan.

Beide sprekers werden herhaaldelijk door de druk bezochte vergadering, waarin vele Belgen tegenwoordige waren, hartelijk toegejuicht.

De volgende motie werd tenslotte eenstemmig aangenomen: "De openbare vergadering, enz. protesteert krachtig tegen het wegvoeren van de non-combattanten uit België, doet een beroep op de regeringen van alle neutrale volkeren en op de socialistische partijen van alle landen, ook die van de centrale mogendheden, dat zij zullen protesteren bij de Duitse regering tegen de schending van de mensenrechten, zoals ze zelf door Duitsland zijn onderschreven volgens de bepalingen van de Haagse conventie.

De wegvoering van de Belgen.

Parijs, 1 december. De Belgische regering deelt mede, dat zij uit New York bericht heeft ontvangen, dat zich daar uit verschillende partijen een comité heeft gevormd, dat handtekeningen zal verzamelen onder een protest tegen de deportatie der Belgen. De revue España vraagt of de neutrale volken dit nog langer zullen dulden.

4 december 1916

De Toorts schrijft over het wegvoeren van Belgische werklozen naar Duitsland:

“Wij ook veroordelen ten strengste een geweldmaatregel, waarvan, in de eerste plaats onze arme werkliedenstand, en het gehele Vlaamse volk het slachtoffer werden.

“Het wegvoeren van een deel van onze bevolking, zelfs al had het een schijn van wettelijkheid, achten wij, uit een standpunt van echte menselijkheid beschouwd, onrechtvaardig en wreed. Nog erger wordt het, wanneer men bedenkt dat onze mensen gebruikt worden in vijandelijke dienst.

“In de grote lijnen lopen, wij schreven het reeds honderd maal, de Duitse en de Vlaamse belangen in deze oorlog samen. Men kan dat goedvinden of betreuren: het is zo. Wordt Duitsland verpletterd, dan zal bij ons de hatelijke verfransingsgeest van Havre zegeviereren. Maar het samengaan van Duitser en flamingant op zeker gebied waar hun belangen dezelfde zijn, mag niet toegeschreven worden aan wederzijdse liefde of sympathie. Politiek kent slechts eigen belang; buiten het gevoel van liefde tot eigen land en volk is alle gevoel aan haar handelingen vreemd. Zulks bewijst eens te meer het optreden van de Duitsers tegenover de werklozen in Vlaanderen.

“Wij Vlaamsgezinden zullen de eersten zijn, die de terugslag zullen voelen van het optreden der Duitse overheden in het bezette gebied. Wij zijn er niet ver van af bij onze tegenstanders door de opgeschroefde uitingen van verontwaardiging heen, een slecht verholen vreugde te zien doorschijnen, “omdat de Duitsers hun nu weer zo’n mooi argument tegen ons in handen geven.” Zulks heeft een klein incident reeds duidelijk bewezen. Het Belgisch Dagblad nl.

verzon het bericht, dat het hoofdbestuur van Volkopbeuring voor Vlaanderen in Berlijn tegen de massadeportaties had geprotesteerd. En toen het hoofdbestuur van Volksopbeuring het bericht logenstrafte, barstte een “storm van verontwaardiging” los in de anti-Vlaamse pers. En thans is l’Echo Belge zich aan het verheugen over het welslagen van “ce Petit truc, quie ne manquait pas de saveur.”

“Zo blijkt duidelijk hoe het bij onze belagers veeleer te doen is om klinkende argumenten te vinden voor hun ophitsingspolitiek, dan om waarachtige liefde en diepgevoeld medelijden voor de ellende van ons ongelukkig volk.

“De massadeportaties zijn, van dat standpunt uit beschouwd, een troef in het spel der Fransgezinden. Wij Vlamingen betreuren daarom dubbel de handelswijze van Duitsland: vooreerst om ons eigen volk dat er het eerste slachtoffer van is; en dan om het nadeel dat die handelswijze aan onze goede Vlaamse zaak berokkent.”

Hedenmorgen is bij Gennep de Belgische krijgsgevangene L. Maniket over de grens gekomen.

5 december 1916

De wegvoering van Belgen naar Duitsland.

Het lid van de tweede kamer, de heer Duys, had op 21 november betreffende het wegvoeren van Belgen naar Duitsland de volgende vragen ingezonden.

1. Is het aan de regering bekend, dat sedert enige tijd de Duitse overheid duizenden inwoners van het bezette gebied van België tegen hun wil naar Duitsland laat wegvoeren?

2. Is het juist, dat betreffende de terugkeer van Belgische vluchtelingen, waarvan duizenden thans gedeporteerd worden naar Duitsland, destijds overleg is gepleegd tussen de Nederlandse regering en het Duitse opperbestuur, blijkens een publicatie van de heer Zimmerman, burgemeester van Rotterdam van 17 oktober 1914, en luidende als volgt:

“De burgemeester van Rotterdam maakt bekend, dat het overleg van de Nederlandse regering met het Duitse opperbestuur omtrent de terugkeer der Belgische vluchtelingen tot een gunstig resultaat heeft geleid. De terugkeer is toegestaan niet alleen naar Antwerpen en omgeving, maar naar geheel België.

Hiervan zijn alleen uitgezonderd dienstplichtige mannen, die bij terugkeer als krijgsgevangenen zullen worden beschouwd.

De burgemeester wekt thans de vluchtelingen op, terug te keren naar hun land, in welks belang het is dat de gewone gang van zaken spoedig worden zal worden hervat.

De burgemeester hoopt dat alle Rotterdamse burgers, die vluchtelingen hebben gehuisvest, met hem in deze geest zullen medewerken. Hij nodigt deze burgers uit aan een der politiebureaus of –posten op te geven of de door hen gehuisveste vluchtelingen bereid zijn terug te keren.

Treinen lopen weer van Roosendaal naar Antwerpen en in die stad zijn ruimschoots levensmiddelen aanwezig.

Rotterdam, 17 oktober 1914.

De burgemeester voornoemd,
Zimmerman”

3. Is het juist, dat bij dit overleg de Duitse regering zich tegenover de Nederlandse regering verbonden heeft, o.a. de teruggekeerde vluchtelingen niet naar Duitsland te vervoeren, zoals blijkt uit een officiële publicatie van onze Nederlandse consul-generaal te Antwerpen, de heer J. A. van den Bergh, van 17 oktober 1914 en luidende als volgt:

De consul-generaal der Nederlanden te Antwerpen bericht hierbij, dat volgens zijn oordeel de toestand te Antwerpen volkomen rustig en ordelijk is. Aan niemand wordt enige overlast aangedaan. Om het dagelijks leven weer op gewone gang te brengen is het bepaald nodig, in het belang van de Belgische bevolking, dat de vluchtelingen naar Antwerpen weerkeren en hun bezigheden hervatten.

De consul-generaal voornoemd kan, naar aanleiding van een onderhoud met de tegenwoordige keizerlijke gouverneur der stad Antwerpen, aan het bovengenoemde toevoegen, dat hem door genoemde autoriteit de meest geruststellende verklaring werd gegeven, te weten, dat zijne excellentie zich geheel zal houden aan de Haagse Conventie, zodat de belangen van beide partijen worden gediend door de bij verdrag bepaalde voorwaarden volgens welke de private eigendommen, de persoonlijke vrijheid en de eer van vrouwen en meisjes ten volle worden gewaarborgd.

Voorts, dat volgens de uitdrukkelijke verzekering der Duitse autoriteiten, ordeliëvende jongelieden, die niet tot het leger behoren, en burgerwachten kunnen terugkeren.

Genoemde autoriteiten denken er niet in het minst aan, laatstbedoelde lieden krijgsgevangen te maken, op te eisen of naar Duitsland te vervoeren.

Het is de oprechte wens der Duitse autoriteiten, dat de bevolking van Antwerpen en omliggende plaatsen aan hen haar vertrouwen zal schenken, opdat zij in het belang der burgers zullen werkzaam zijn en rust en orde zullen kunnen verzekeren.

Antwerpen, 17 oktober 1914.

De consul-generaal voornoemd,
J. A. van den Bergh.

4. Welke stappen heeft de regering gedaan of denkt zij te doen naar aanleiding van deze zaak?

De Heer Loudon, minister van buitenlandse zaken, heeft daarop op 4 dezer geantwoord:

Het antwoord op de eerste drie vragen kan in algemene zin bevestigend luiden.

De juiste toedracht der zaak is als volgt:

Toen de Duitse overheid in het bezette deel van België in oktober 1914 tot de overtuiging was gekomen, dat het tot herstel van het geregelde dagelijks leven in het bezette gebied wenselijk was, dat de bij vele honderdduizenden naar het buitenland gevluchte bevolking weer naar haar haardsteden terugkeerde, werd door het college van burgemeester en schepenen der stad Antwerpen op 13 oktober 1914 een proclamatie verspreid, waarin was opgenomen een verklaring van de Duitse gouverneur van Antwerpen, generaal baron von Huene, en de voorzitter van de intercommunale commissie van Antwerpen, de heer Louis Franck, houdende dat er geen sprake van was, dat Belgische jongelieden naar Duitsland

zouden worden vervoerd of tot legerdienst zouden worden gedwongen.

Tevens werd door de overheid de medewerking van de consul-generaal der Nederlanden te Antwerpen ingeroepen om van de goede bedoelingen van het Duitse bestuur aan de in Nederland vertoevende Belgische vluchtelingen te doen blijken ten einde hen tot terugkeer naar hun vaderland te bewegen.

In overleg met genoemde gouverneur baron von Huene en de heer Franck werd daarop door de consul-generaal een bericht opgesteld, gedateerd op 17 oktober 1914, waarvan de tekst gelijklopend was met de door de heer Duys aangehaalde.

De 20^e oktober 1914 deelde de consul-generaal aan baron von Huene officieel mede, dat dit bericht met toestemming der Nederlandse regering in Nederland verspreid werd. Door tussenkomst van het ministerie van binnenlandse zaken, hetwelk op zijn beurt de bemiddeling inriep van de commissarissen der Koningin en de burgemeesters der verschillende gemeenten, werd daarop het bericht van de consul-generaal te Antwerpen ter kennis van de Belgische vluchtelingen gebracht.

In antwoord op de vierde vraag kan de ondergetekende mededelen, dat hij naar aanleiding van de bovenstaande feiten een schriftelijk vertoog tot de Duitse regering heeft gericht, houdende, dat de Nederlandse regering de wegvoering van de bevolking van een bezet gebied naar het land van de bezettende macht in strijd acht met de bepalingen en de geest van het volkenrecht, zoals dit recent uitdrukking gevonden heeft in de vierde Haagse Conventie van 1907, dat zij evenwel, getrouw aan de sedert het begin van de oorlog door haar gevolgde gedragslijn, zich van bijzondere stappen

in deze zaak onthouden zou hebben ware het niet, dat de boven omschreven feiten een besliste verantwoordelijkheid op de Nederlandse regering gelegd hadden tegenover diegenen onder de thans weggevoerde Belgen die, aanvankelijk naar Nederlands gebied uitgeweken, later naar België teruggekeerd waren, vertrouwend op de waarborgen, o.a. van niet-wegvoering naar Duitsland, welke hun door de hoogste Duitse overheid te Antwerpen, met medewerking van de Nederlandse regering, uitdrukkelijk waren gegeven.

Op deze grond heeft de Nederlandse regering tenslotte de verwachting uitgesproken, dat diegenen onder de naar Duitsland weggevoerde Belgen, welke in het voormeld geval mochten verkeren, zouden worden teruggezonden naar hun haardsteden.

Wolff seint ons uit Berlijn:

In de Nederlandse parlementaire kringen en pers is beweerd, dat het overbrengen van Belgische arbeiders naar Duitsland in tegenspraak is met de officiële Duitse toezeggingen, dat de Duitse autoriteiten oppassende jongelieden niet gevangen zouden nemen en naar Duitsland brengen.

De Norddeutsche Allgemeine Zeitung ontkent, dat hier een tegenspraak zou bestaan. De toenmalige belofte gold slechts de bezorgdheid, dat uit Nederland terugkerende Belgen, indien lichamelijk geschikt, in het Duitse leger konden worden ingelijfd of bij lichamelijke ongeschiktheid naar Duitsland zouden worden gebracht.

Deze belofte is volkomen gehouden: thans worden slechts mannen, die sinds twee jaar werkloos zijn en openbare ondersteuning genieten, om sociale redenen naar Duitsland gebracht. Tengevolge

van de Engelse blokkade krijgt de Belgische industrie haar onontbeerlijke grondstoffen niet, met het gevolg, dat honderdduizenden werkloos werden, ondersteuning nodig hadden, leeglopers werden, degenereerden en gedeeltelijk hun arbeidsgeschiktheid verloren. Verstandige Belgen zelf wezen op dit gevaar dat in de toekomst ook de Belgische industrie zou bedreigen. Iedereen die zonder voldoende grond arbeid in overeenstemming met zijn bekwaamheden weigert en openbare ondersteuning geniet, wordt naar Duitsland gebracht. Elke bepaling van het volkenrecht wordt uitdrukkelijk erkend. Het vervoer van Belgische arbeiders heeft op de meest zachte en verschonende wijze plaats, hetgeen in talrijke brieven, ook van Belgische zijde, wordt erkend.

Verklaring der ententemogendheden over België.

Londen, 4 december. De volgende verklaring, uitgevaardigd door de Engelse regering, is goedgekeurd en openbaar gemaakt met instemming van de regeringen van Frankrijk, Rusland en Italië, die verklaringen in dezelfde trant hebben uitgevaardigd:

De Belgische regering heeft bij de beschaafde wereld plechtig geprotesteerd tegen de slavenochten van de Duitse autoriteiten in België.

De bondgenoten van België verenigen zich met dit protest en maken, bezielde door de wens om te tonen hoezeer zij beseffen wat zij aan België verschuldigd zijn, gezamenlijk de volgende verklaring openbaar:

Toen de plotselinge inval in België, lang voorbereid door de centrale mogendheden, een tijdelijk succes bereikte, werden de bondgenoten het eens, dat de voorziening in de instandhouding van het Belgische volk, dat achterbleef in het bezette gebied, een plicht

was, die alle andere overwegingen ten aanzien van onmiddellijke militaire belangen te boven ging. Toen de Belgische regering dan ook het ondersteuningswerk op touw zette en dit aan het onzijdige steuncomité voor België toevertrouwde, hebben de ententemogendheden zich verbonden dit comité te helpen. Zodra de geldmiddelen der Belgische regering waren uitgeput, voorzagen de bondgenoten in de nodige gelden tot voortzetting van het werk. Zij hebben de commissie de nodige scheepsgelegenheid verschaft en allerlei andere tegemoetkomingen verleend. Verder hebben zij, door bemiddeling van een onzijdig comité, hun uiterste best gedaan om de Belgische nijverheid te behoeden voor de noodlottige gevolgen van de inval. Zij hebben de uitvoer naar onzijdige landen, zomede de overmaking van gelden naar België voor uitbetaling van lonen en het gaande houden van bedrijven begunstigd. Herhaalde malen hebben zij aan de Duitsers voorstellen gedaan, waardoor de Belgische nijverheid en handel, onder toezicht van de onzijdige commissie, nog beter zou zijn bevorderd en de invoer van grondstoffen in België zou zijn toegestaan. Deze voorstellen werden echter niet beantwoord.

Zij brengen dit in herinnering, niet om er zich over te verhoovaardigen, doch om aan te tonen wat hun voortdurende politiek is geweest. Zij hebben er naar gestreefd om België zoveel mogelijk tegen de gevolgen van de oorlog te beschermen en hebben voor zichzelf geen voordeel in deze politiek gezocht, daar zij door bemiddeling van de Belgische regering de uitvoering van die politiek enkel en alleen hebben opgedragen aan een onzijdig comité, dat zich er steeds van onthoudt de ene of de andere oorlogvoerende partij te helpen en louter werkte in het belang der burgerlijke bevolking van België.

De bondgenoten hebben alleen bedongen dat de Duitsers evenmin voordelen zouden trekken uit de werkzaamheden der commissie, dat zij geen beslag zouden leggen op ingevoerde of inlandse voorraden, dat de toekenning van onderstand niet zou worden gebezigd als middel om de Belgische werkmans te dwingen tot handelingen, die indruisen tegen zijn geweten.

Deze voorwaarden, die de Duitsers beloofden na te komen, zijn meermaals geschonden. Belgisch vee is uit België gedreven om de Duitse legers aan het front te voeden. De Belgische werkmans is onder dwang gebracht. Levensmiddelen zijn in beslag genomen of opgevorderd in alle bezette gebieden. De Duitsers hebben ook grondstoffen, machines, kortom alle eigendommen van de Belgische fabrieken in beslag genomen, die nodig waren om hun eigen nijverheid in stand te houden. Op deze wijze hebben zij wetens en willens werkloosheid en ellende veroorzaakt.

Deze inbreuken op de Duitse waarborgen zijn menigmaal door de Duitse regering ontkend en de bondgenoten hebben er genoeg mee genomen te vertrouwen op het onzijdige comité, dat zelf zou waken voor de nakoming van de voorwaarden waaronder het werkt.

Thans verandert echter de toestand.

De Duitsers hebben alle aanspraak op eerbiediging van de persoonlijke vrijheid in België prijsgegeven. Zij hebben opzettelijk opdracht gegeven het openbare ondersteuningswerk, dat uitging van het onzijdige comité, te schorsen en hebben openlijk, in weerwil van al hun beweringen van het tegendeel, aangestuurd op het veroorzaken van werkloosheid, die hun het voorwendsel voor het wegvoeren van werklieden zou leveren. Zij zijn thans zelf

“bedrijvers en deelgenoten van mensenjachten” geworden, die zij bij de conventie van Brussel van 1890 plechtig beloofd hebben in Afrika te zullen onderdrukken. Verder is het mechanisme der Belgische nijverheid volkomen vernietigd en de wegvoering uit België van levensmiddelen, die nodig zijn om de bevolking in stand te houden, is opnieuw op grote schaal begonnen.

De bondgenoten moeten daarom de wereld waarschuwen omtrent hetgeen er weldra zal gebeuren. Aangezien hun eigen toestand steeds hachelijker wordt, zijn de centrale rijken voornemens elke waarborg, die zij voor het werk van het steuncomité hebben gegeven, te verscheuren. Tenslotte zullen zij al hun beloften overboord werpen en de Belgische levensmiddelen en de Belgische arbeid gebruiken om hun eigen tanende kracht te stijven.

Het ondersteuningswerk, dat de onzijdigen nu sinds twee jaar hebben opgebouwd, zal welhaast zijn grondslag gaan verliezen en dreigt te mislukken.

De bondgenoten zijn niet zinnens hun politiek te laten varen of de onderdrukte bevolking van België op dit meest kritieke ogenblik van de oorlog in de steek te laten. Doch vermits het voor hen onmogelijk zal zijn, het ondersteuningswerk voort te zetten, wanneer zijn grondslag en waarborgen vernietigd zijn, doen zij een beroep op de beschaafde wereld, niet ten behoeve van zichzelf, doch van de onschuldige burgers, die zichzelf niet kunnen beschermen, om er voor te waken, dat dit grote werk van internationale weldadigheid en samenwerking, dat zich te midden van de oorlog heeft ontwikkeld en waarvoor de bondgenoten geld hebben voorgesloten, niet in gevaar zou worden gebracht door verraad of vernietigd door geweld. Doch zij willen er de wereld aan herinneren, dat de Duitse politiek, die thans aan de kaak is gesteld,

niet alleen wordt beoefend in België, doch ook in Noord-Frankrijk en in alle bezette gebieden.

Hunnerzijds verbinden de bondgenoten zich om ook in de toekomst zomin als in het verleden enig voordeel te zoeken uit de werkzaamheden van dit zuiver onzijdig comité.

Een oproep van Belgische werklieden.

Havre, 4 december. De Belgische werklieden, in besloten kring zonder politieke oogmerken bijeengekomen, hebben een oproep opgesteld en aan de ministers Carton de Wiart, Hymans en Vandervelde gezonden. Hij begint aldus:

In naam van de internationale samenhangigheid der arbeiders, richt de arbeidende klasse van België, ten enenmale bedreigd met slavernij, wegvoering en dwangarbeid ten voordele van de vijand, een laatste oproep tot de arbeidende klasse, om krachtdadige en afdoende bijstand. "Geen woorden van medegevoel meer, maar daden. Ge zijt mannen! Ge beseft onze toestand! Hij is wanhopig."

De oproep is gericht aan de onzijdigen en smeekt om hun tussenkomst. Hij eindigt op deze manier:

Broeders arbeiders! Ge zijt talrijk! Ge zijt machtig! Ge zijt ondernemend! Niemand ter wereld dan gij kunt verhinderen, dat de gehele arbeidende klasse van een beschaafd land in slavernij vervalt. Werklieden! In het diepst van onze ellende rekenen wij op u! Handel! Wat onszelf betreft, al moge het geweld er een ogenblik in slagen onze lichamen in dienstbaarheid te slaan, nimmer zullen onze gemoederen toegeven. Wij voegen er dit aan toe: Wat ook onze martelingen mogen zijn, wij wensen slechts de vrede, de onafhankelijkheid van ons land en de zege der gerechtigheid.

Belgische geïnterneerden.

De 50 Belgische geïnterneerden, die in de rijkswerkinrichtingen te Veenhuizen werkzaam waren, zijn gisteren weer naar het kamp bij Zeist vertrokken.

Zeer geachte heer,

In uw ochtendblad van heden lees ik, in het verslag van de socialistische meeting tegen de deportaties in België, dat de heer Huysmans, onder applaus der vergadering, tegen mijn houding ten krachtigste geprotesteerd heeft en dat ik, volgens Huysmans, de deportaties "bijna goedkeur".

De heer K. Huysmans heeft inderdaad veel redenen om zijn publiek tegen mij op te zetten en zal dat wel flink gedaan hebben; doch dat ik de deportaties "bijna goedkeur" is beslist niet waar! Over de deportaties heb ik tot hertoe slechts geschreven, dat wij daaraan nog eens de tragische positie waarin het Vlaamse volk zich bevindt, kunnen beseffen, maar al die treurnis ons toch niet mag ontmoedigen.

Verder heb ik de hier in Holland gevoerde campagne gevaarlijk geheten voor de Hollands-Belgische verhoudingen en blijf dat doen. De Nederlandse regering zal inderdaad aan de nu bij vele Belgen gewekte hoop niet kunnen voldoen, wat het Belgische volk nog eens meer open oor zal geven voor het gelijk van de annexionisten.

Eindelijk heb ik nog geschreven, dat het een zeer slecht teken is dat in het Belgisch comité, waardoor die agitatie wordt geleid, de heer Fierens zitting heeft, een bekend en ook door Huysmans reeds meer dan eens bestreden annexionist. Ik zou er nu nog kunnen bijvoegen, dat het zeer te betreuren is, dat juist nu zelfs Frans van Cauwelaert

zich doet kennen als een Belg, die het internationaal rechterlijk statuut der Scheldemondingen zou willen veranderd zien (zie "Vrij België" van 1 december).

Met de meeste hoogachting en dankend voor de plaatsing.

Uw dienstwillige dienaar
L. Picard